

Nr 60

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1962 (nr 270) om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län; given Stockholms slott den 1 mars 1963.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1962 (nr 270) om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län.

GUSTAF ADOLF

Eric Holmqvist

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att lagen om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län skall bli tillämplig inom hela riket.

Förslag

till

Lag**angående ändring i lagen den 6 juni 1962 (nr 270) om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län**

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 6 juni 1962 om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives samt att lagens rubrik skall lyda som följer.

Lag om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

1 §.

Beträffande sådant område inom Kopparbergs län där äganderätten till fastigheter är oviss må Konungen, om det från allmän och enskild synpunkt är av väsentlig betydelse att ovissheten undanröjes samt åtgärder härför lämpligen böra vidtagas i ett sammanhang, förordna att äganderättsutredning skall ske enligt bestämmelserna i denna lag.

Förordnande om äganderättsutredning må ock eljest meddelas beträffande område inom länet, där fastighetsägarna i betydande omfattning sakna lagfart.

Beträffande område där äganderätten till fastigheter är oviss må Konungen, om det från allmän och enskild synpunkt är av väsentlig betydelse att ovissheten undanröjes samt åtgärder härför lämpligen böra vidtagas i ett sammanhang, förordna att äganderättsutredning skall ske enligt bestämmelserna i denna lag.

Förordnande om äganderättsutredning må ock eljest meddelas beträffande område där fastighetsägarna i betydande omfattning sakna lagfart.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 februari 1963.

N ä r v a r a n d e:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Holmqvist, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga angående *ändrade regler om äganderättsutredning m. m.* samt anför.

För att göra det lättare att ordna upp de notoriskt tilltrasslade fastighetsförhållandena i stora delar av Dalarna tillkom *lagen den 6 juni 1962 (nr 270) om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län* (prop. 1962: 159; L³U 35; rskr 350).

I skrivelse den 8 mars 1961 hemställde överlantmätaren och lantbruksnämnden i Gävleborgs län att lagen, vilken då var under förberedelse, skulle få gälla även i detta län. Denna framställning biträdades av häradshövdingen i Västra Hälsinglands domsaga i skrivelse den 17 mars 1961 samt av länsjägmästaren och hushållningssällskapets verkställande direktör i skrivelse den 23 oktober 1961. Lantmäteristyrelsen yttrade sig över framställningen i skrivelse den 13 juli 1962 samt föreslog därvid att lagen skulle göras tillämplig inom hela riket. Vid skrivelsen fanns fogade yttranden från överlantmätarna i samtliga län utom Kopparbergs och Gävleborgs län.

Över lantmäteristyrelsens förslag har efter remiss yttranden avgivits av 1954 års fastighetsbildningskommitté, hovrätten för Nedre Norrland, lantbruksstyrelsen (som även överlämnat en framställning till styrelsen från lantbruksnämnden i Gävleborgs län om åtgärder för att få lagen tillämplig i nämnda län), skogsstyrelsen, länsstyrelserna i Kalmar, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Gävleborgs och Västerbottens län, Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund och Sveriges skogsägareförbund. Härjämte har inkommit yttranden från lantbruksnämnden i Gotlands län, överlantmätarna i Blekinge, Skaraborgs, Värmlands och Örebro län samt lantbruksnämnden, skogsvårdsstyrelsen och överlantmätaren i Västerbottens län.

Lagstiftningsärendet har därefter beretts inom jordbruksdepartementet, och jag anhåller nu att få anmäla detsamma.

Gällande rätt

En bestämmelse om äganderättsutredning finns i 3 kap. 10 § andra stycket *lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet* (jorddelningslagen). Enligt detta stadgande skall lantmätare vid laga skifte utreda och i protokollet anteckna vilka som är delägare i det område, som skall skiftas, och den andel var och en innehar. Sådan utredning skall också verkställas vid laga skifte inom område, för vilket *lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad* är tillämplig (6 kap. 1 och 15 §§), ävensom vid avstyckning enligt jorddelningslagen (19 kap. 5 § första stycket) eller lagen om fastighetsbildning i stad (5 kap. 2 §).

Beträffande lagfart å fång till fast egendom stadgar 1 § *förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom* (lagfartsförordningen) skyldighet för den, som med äganderätt åtkommer fast egendom, att söka lagfart å fång. Om sökt lagfart av särskilda skäl inte kan beviljas och ansökan inte heller omedelbart avslås, skall den förklaras vilande i avbidan på undanröjande av det föreliggande hindret. Har ansökan förklarats vilande av den anledningen att förre ägarens laga åtkomst inte styrkts, anvisar lagfartsförordningen ett särskilt kungörelseförfarande för att lagfart skall kunna meddelas, s. k. kungörelselagfart (10 §). Möjligheten att erhålla kungörelselagfart står dock inte till buds i fall då lagfart tidigare meddelats på fastigheten. Rättelse i meddelad lagfart kan under vissa förhållanden ske enligt *lagen den 3 juni 1932 om uppläggande av nya fastighetsböcker för landet*. Då för överföring till vederbörligt upplägg i fastighetsboken erforderlig upplysning inte annorledes kan vinnas, skall undersökning anställas vid sammanträde med sakägare och andra som kan antas ha kännedom om förhållandena (6 §). Visar sig vid sådan undersökning eller eljest att fastighet vid inskrivning angetts med felaktig eller missvisande beteckning eller i övrigt redovisats oriktigt, skall inskrivningen rätas vid överföringen till fastighetsboken (7 §).

För sammanläggning av fastigheter på landet gäller *lagen den 18 juni 1926 om sammanläggning av fastigheter å landet*. Fastigheter — i vissa fall också fastighetsdelar — som är i en ägares hand kan sammanläggas till en fastighet (1 §). Fastigheterna skall i regel vara upptagna i jordregistret samt måste innehas med samma rätt och höra till samma socken eller annat förvaltningsområde (3 och 5 §§). I jordpolitiskt hänseende gäller för sammanläggning i huvudsak samma villkor som för avstyckning (7 §). Den nybildade fastigheten skall vara sådan att den är varaktigt lämpad för sitt ändamål. Berörs jordbruksfastighet, får åtgärden inte medföra men av någon betydelse för jordbruksnäringen. Sammanläggning för jordbruksändamål skall antas för jordbruksnäringen medföra fördel som överväger med åtgärden förenade olägenheter. Den nybildade fastighetens ägor skall såvitt möjligt ligga i ett sammanhang och med hänsyn tagen jämväl till väg- och vattenavledningssystem ha så regelbunden och för än-

damålet lämplig form som förhållandena medger. I övrigt finns utförliga bestämmelser om hur jordbruksfastigheter av olika typer bör vara beskaffade (19 kap. 2—4 och 11 §§ jorddelningslagen).

Om fastighet besväras av inteckning eller annan gravation och denna inte belastar övrig fast egendom som skall ingå i sammanläggningen, fordras i allmänhet medgivande till sammanläggningen från innehavare av fordran eller annan rättighet, för vilken åtnjutes säkerhet med sämre rätt i annan av fastigheterna på grund av inteckning eller jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken. Även i vissa andra fall krävs medgivande från rättighetsinnehavare (8 och 14 §§). Finns i lagfartsprotokollet anteckning om instämd klander-talan beträffande fastighet eller är rätten till fastighet eljest tvistig, får fastigheten inte sammanläggas. Detsamma gäller, om fastighet är utmätt eller beslut meddelats om fastighets försäljning i den ordning som är stad-gad om utmätt fast egendom (13 §). För sammanläggning fordras i regel att sökanden erhållit lagfart å fastigheterna eller, såvitt avser fastighetsdel som avstyckats för sammanläggning, att ansökan om lagfart förklarats vi-lande enbart av det skälet att avstyckningen inte fastställts (14 §).

Sammanläggning söks hos vederbörande ägodelningsdomare. Ansökning erfordras dock inte, då sammanläggning utgör förutsättning för faststäl-else å avstyckning och ägaren vid förrättningen anhållit om sammanlägg-ning (10 §). Ägodelningsdomare skall i allmänhet inhämta yttrande från överlantmätaren och inskrivningsdomaren, i vissa fall också från förrätt-ningslantmätare (11 och 12 §§). Om ägodelningsdomaren finner sig inte kunna bifalla ansökningen eller om överlantmätaren eller lantbruksnämnden framställt erinran mot den sökta sammanläggningen, skall ärendet hän-skjutas till ägodelningsrättens prövning. I annat fall skall ägodelningsdo-maren meddela förordnande om sammanläggning (15 §). Om utgången i sammanlägningsärende skall överlantmätaren och inskrivningsdomaren underrättas (19 §). Inskrivningsdomaren skall sedan göra vederbörliga an-teckningar om sammanläggningen i fastighetsboken (20 §). Genom sam-manläggning kommer inteckningar o. dyl., som besväras någon av fastig-heterna, att besvara hela den nybildade fastigheten (16 och 17 §§). — Be-stämmelserna i lagen om sammanläggning av fastigheter å landet gäller enligt 4 § ej för sammanläggning av områden som ingår i tomtindelning eller är belägna inom samhälle eller annan ort å landet, där de i 4 kap. *lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad* meddelade bestämmel-serna om sammanläggning äger tillämpning. I 3 och 4 kap. sistnämnda lag finns bestämmelser om sammanläggning av områden, som enligt fastställd tomtindelning utgör tomt, samt av stadsägor och vissa områden som redovi-sas i jordregister. Sammanläggning får enligt dessa bestämmelser ej ske av områden eller fastigheter som redovisas i olika slag av fastighetsregister (3 kap. 1 § och 4 kap. 3 b §). Några jordpolitiska villkor gäller eljest ej för sådan sammanläggning. I övrigt motsvarar bestämmelserna i huvudsak dem som gäller för sammanläggning av fastigheter på landet.

Av visst intresse i förevarande sammanhang är också *lagen den 17 april*

1953 om verkan som laga skifte av sāmjedelning m. m. (legaliseringslagen). Sådān sāmjedelning av jordregisterfastighet, som kommit till stånd före den 1 januari 1928, kan enligt denna lag legaliseras därigenom att den förklaras äga verkan som fastställt laga skifte, om samtliga delägare i fastigheten är ense om delningens innehåll och önskar legalisering. Hör inrösningsjord till fastigheten får legalisering ske endast om denna jord ingått i delningen. Med sāmjedelning jämfställs s. k. privat ägostyckning, d. v. s. överlåtelse av område jämte skattetal (1 §). Om sāmjedelning omfattar två eller flera jordregisterfastigheter, får legalisering inte ske, såvida inte envar delägare inom varje fastighet fått ägor som väsentligen motsvarar hans andel i fastigheten. Legalisering får inte heller ske av sāmjedelning som endast avser för fastigheterna samfälld mark (2 §). Legalisering sker genom särskild förrättning, utformad på samma sätt som lantmäteriförrättning i allmänhet. Lagen föreskriver ej att jordpolitisk prövning skall ske vid dylik förrättning. — Enligt lagen om fastighetsbildning i stad skall vid upprättande av registerkarta fastställas en indelning i fastigheter. Som särskilda fastigheter skall redovisas bl. a. förefintliga sāmjelotter. Därmed likställs från fastighet överlåtets område och område, som är särskilt in-tecknat eller eljest särskilt häftar för fordran eller annan rättighet, även om området vid tiden för registerkartans upprättande har samme ägare som fastigheten i övrigt. Hänsyn tas dock inte till sāmjedelning, som skett efter ingången av år 1928 (7 kap. 9 §). — I lagen den 25 april 1930 om delning av fastighet vid ändring i rikets indelning m. m. stadgas om legalisering av sāmjedelning, som kommit till stånd före den 1 januari 1928, att varje vid sådan delning utlagd ägolott skall behandlas såsom en fastighet, därest ej på ansökan av sakägare laga skifte sker på hela jordregisterfastigheten. Sāmjedelning erhåller genom indelningsförrättningen verkan som fastställt laga skifte (7 § andra stycket).

1962 års äganderättsutredningslag för Kopparbergs län

Enligt 1 § i äganderättsutredningslagen må Kungl. Maj:t beträffande sådant område inom Kopparbergs län, där äganderätten till fastigheter är oviss, förordna att äganderättsutredning skall ske. Förutsättning för dylikt förordnande är att det från allmän och enskild synpunkt är av väsentlig betydelse att ovissheten undanröjs samt att åtgärder härför lämpligen bör vidtas i ett sammanhang. Förordnande om äganderättsutredning får ock eljest meddelas beträffande område inom länet, där fastighetsägarna i betydande omfattning saknar lagfart.

Äganderättsutredning sker vid förrättning. Till förrättningsman förordnar lantmäteristyrelsen lantmätare eller annan som har erforderlig kunskap och erfarenhet och som även i övrigt är lämplig för uppdraget. Förrättningsmannen får anlita biträde av sakkunnig person, om vid förrättningen uppkommer fråga för vars avgörande fordras särskild fackkunskap (2 §).

Förrättningsmannen skall införskaffa utdrag ur fastighetsregister rörande förrättningsområdet samt upprätta sammanställning över lagfarts- och inteckningsförhållanden som kan ha betydelse för äganderättsutredningen (3 §).

Om förrättningsmannen så finner lämpligt äger han utbryta visst hemman eller annan del av förrättningsområdet till behandling vid särskild förrättning (4 §).

Förrättningsmannen skall utfärda kungörelse om tid och ställe för första sammanträdet. Kungörelsen skall minst fjorton dagar före sammanträdet anslås på kommunens anslagstavla samt införas i tidningarna. Härjämte skall utfärdas personliga kallelser enligt vissa bestämmelser i 3 kap. jorddelningslagen. I kungörelsen och kallelserna skall anges vilken egendom som berörs av förrättningen och vad sakägarna bör iaktta för att bevara sin rätt. Vidare skall lämnas upplysning om äganderättsutredningens rättsverkningar. — Uteblir sakägare från lagligen kungjord förrättning, skall detta inte hindra förrättningens företagande (5 §).

Vid första sammanträdet skall förrättningsmannen redogöra för förrättningens omfattning och ändamål samt låta sakägarna få ta del av de i 3 § angivna handlingarna. Förrättningsmannen skall därefter förelägga sakägarna att inom viss tid, minst en månad, hos honom muntligen eller skriftligen anmäla sina äganderättsanspråk samt förete sådana handlingar och meddela sådana upplysningar angående hävdeförhållanden m. m., som kan vara av betydelse för äganderättsutredningen. Föreläggandet skall uppläsas för sakägarna och så snart kan ske anslås på kommunens anslagstavla (6 §).

Förrättningsmannen skall tillse, att innebörden av anmälda äganderättsanspråk blir klarlagd, samt upprätta sammanställning över anspråken och vad eljest är för honom känt rörande förhållanden av betydelse för äganderättsutredningen. Härefter skall hållas nytt sammanträde. Vid detta skall sakägarna få tillfälle att ta del av sammanställningen. Vidare skall förrättningsmannen, i den mån så föranleds av att två eller flera anmält anspråk beträffande samma egendom eller förhållandena eljest ge anledning därtill, vid sammanträdet redogöra för den förebragta utredningen. Sakägarna skall därjämte få tillfälle att slutföra sin talan (7 §).

Sedan erforderliga sammanträden hållits, skall förrättningsmannen på grundval av den förebragta utredningen och vad i övrigt är för honom känt om föreliggande fång och hävdeförhållanden pröva vem som bör anses vara ägare till varje särskild fastighet eller mark inom sådan eller mark som är samfällad för flera fastigheter samt upprätta förteckning i enlighet härmed (*äganderättsförteckning*). Fång, vartill erfordras tillstånd av myndighet, får inte beaktas förrän tillstånd erhållits. — Är fastighet eller för fastigheter samfällad mark delad genom sämjedelning, arealöverlåtelse eller liknande åtgärd som kommit till stånd före den 1 juli 1962, skall varje del upptas såsom särskild ägolott i förteckningen. Denna bestämmelse skall dock inte tillämpas i den mån fastighetsbildning i överensstämmelse med

delningen länder till skada för innehavare av fordran eller rättighet, för vilken fastighet eller del därav häftar, eller hinder eljest föreligger på grund av inteckningsförhållandena. — Ägolotterna skall redovisas på karta över förrättningsområdet (8 §).

Kostnaderna för förrättningen skall, i den mån de icke gäldas av statsmedel, fördelas mellan sakägarna efter vad som prövas skäligt. Vid förrättningens avslutande skall förrättningsmannen meddela besked rörande fördelningen (10 §).

Talan mot förrättningen förs hos ägodelningsrätten genom besvär. Besvär, vari yrkas att klaganden i stället för annan skall i äganderättsförteckning upptas såsom ägare till viss egendom, skall anses innefatta yrkande om bättre rätt till egendomen (11 §).

Om äganderättsförteckningen utvisar att delning som sägs i 8 § föranlett att mark enligt vad där stadgas upptagits såsom särskild ägolott, skall, sedan äganderättsutredningen härutinnan blivit slutligen gällande, delningen anses verkställd genom lagligen gällande lantmäteriförrättning.

Om *lagfart* efter äganderättsutredning innehåller lagen följande bestämmelser. För envar, som i äganderättsförteckning upptas som ägare till fast egendom, skall, där ej annat följer av 14 §, på grund av förteckningen meddelas lagfart å egendomen. Ny lagfart erfordras dock inte för den som redan har lagfart på samma egendom. Sedan äganderättsutredningen avslutats och innan tiden för fullföljd av talan gått till ända, skall förrättningsmannen för det nyss angivna ändamålet inge ett exemplar av äganderättsförteckningen till inskrivningsdomaren. Lagfart skall anses sökt å andra inskrivningsdagen efter det förrättningen blivit slutligen gällande i vad den avser vederbörande egendom (13 §).

Lagfart får inte meddelas på annan egendom än sådan som är i fastighetsregister upptagen såsom särskild fastighet eller utgör kvotdel av dylik fastighet. Möter sådant hinder mot lagfart på del av fastighet, får inte heller meddelas lagfart på återstoden. Lagfart får inte heller meddelas, om den i äganderättsförteckningen angivne ägarens rätt till egendomen finns vara tvistig med hänsyn till att anteckning förekommer, som avses i 13 § lagfartsförordningen, eller till att annan erhållit eller söker lagfart å fång som skett efter det äganderättsutredningen avslutades. Möter mot lagfart sådant hinder som nu sagts skall ärendet förklaras vilande i avbidan på hindrets undanröjande (14 §).

Om *sammanläggning* stadgas följande. Fastigheter, som enligt äganderättsförteckning är i en ägares hand och som innehas med samma rätt, skall sammanläggas till en fastighet, om därigenom vinns lämpligare fastighetsindelning. Sammanläggning får dock inte ske, om ägaren bestrider åtgärden och inte uppenbart saknar fog härför. Sammanläggning får vidare ske av sådana i äganderättsförteckning upptagna fastigheter som tillhör makar var för sig eller innehas med olika rätt i äktenskapet. Sammanläggning får inte ske, om fastigheterna hör till skilda socknar eller andra förvaltningsområden (16 §).

Innan äganderättsutredning avslutas, skall förrättningsmannen höra sakägarna över frågan om sammanläggning och därvid redogöra för innebörden och verkan av sådan åtgärd. Det åligger förrättningsmannen att i särskilt förslag ange i vilka fall sammanläggning från fastighetsbildningssynpunkt lämpligen bör äga rum och skälen härför. Förslaget skall insändas till ägodelningsdomaren senast tre veckor efter det äganderättsutredningen blivit slutligen gällande i vad den avser berörda fastigheter. Har förrättningsområde uppdelats enligt 4 §, skall beträffande varje delförrättning frågan om sammanläggning bedömas med avseende jämväl å områdena för delförrättningar som avslutats tidigare (17 §).

Förslag som sägs i 17 § skall av ägodelningsdomaren upptas som ansökan om sammanläggning. Bestämmelserna i 2, 8 och 12—21 §§ lagen om sammanläggning av fastigheter å landet skall i tillämpliga delar gälla i fråga om dylikt ärende; dock skall prövningen alltid hänskjutas till ägodelningsrätten (18 §).

Närmare föreskrifter rörande tillämpningen av lagen får meddelas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av lantmäteristyrelsen (19 §).

Den 21 december 1962 förordnade Kungl. Maj:t att äganderättsutredning skall ske inom vissa områden i Gagnefs, Husby och Nås socknar. Samtidigt utfärdades kungörelse (SFS nr 708) med vissa bestämmelser i anledning av äganderättsutredningslagen. Syftet med flertalet av dessa bestämmelser är att skapa garantier för effektiv samverkan mellan förrättningsmän, domstolar och fastighetsregisterförare. Beträffande fastighetsregistreringen ges ett par specialbestämmelser. Sålunda skall vid registrering av ägolott, som i äganderättsförteckningen redovisas såsom från samfälld mark överlåtet område, så anses som om området avstyckats för att utgöra en fastighet för sig. Redovisas i äganderättsförteckningen för viss ägolott flera ägare med andel efter olika förhållande i olika ägoområden (s. k. heterogent andelsinnehav), skall varje andel eller grupp av sinsemellan ensartade andelar registreras som en fastighet. Slutligen innehåller kungörelsen ett bemyndigande för lantmäteristyrelsen att meddela förrättningsmän och fastighetsregisterförare närmare föreskrifter rörande tillämpningen av äganderättsutredningslagen och kungörelsen samt att i särskilda fall medge undantag från eljest gällande registreringsbestämmelser.

Framställningen rörande Gävleborgs län

I skrivelsen den 8 mars 1961 anför *överlantmätaren och lantbruksnämnden i Gävleborgs län* följande.

Frågan om lösande av de besvärliga fastighetsförhållandena i Järvsö socken har övervägts under åtskilliga år. Övervägandena har gett anledning till vidlyftiga utredningar och flera framställningar till lantmäterimyndigheterna från Järvsö sockens skifteslags styrelse och enskilda jordägare inom socknen med begäran om råd i fråga om vilka åtgärder som bör vidtas för

att bringa ordning och reda i förhållandena. Frågan har numera än mer aktualiserats genom det alltmer framträdande behovet av omarrondering av skogsmarkerna inom socknen. Detta behov är trängande. Frågor rörande jordbrukets rationalisering inom socknen är jämväl högaktuella. — De särregna fastighetsförhållandena i socknen har flera orsaker. Grunden för dem alla är dock gemensam, nämligen den att Järvsö sockens skifteslag inte varit föremål för laga skifte. Lagstiftningen om fastighetsbildning inom de ursprungliga skifteslagen har från 1828 i huvudsak behandlat delningsformen laga skifte och olika sätt att dela lagaskifteslotter. Där endast storskifte (delningsformen före 1828) förekommit, såsom fallet är i Järvsö, har stadgandena rörande jorddelning inte varit tillämpliga i full utsträckning. Det har sålunda inte varit möjligt att använda ägostyckningsförfarandet, som varit ett enkelt och smidigt sätt att dela jord. Hemmansklyvning kunde ske även av storskiftad mark men har i Järvsö socken förekommit endast i ett fåtal fall, eftersom köp och försäljning av bestämda områden på marken dominerat och utbrytning av kvotdelar därför sällan blivit aktuell. En tredje delningsform, användbar i fråga om storskiftad mark, var avsöndring. Eftersom det inte var tillåtet att avskilja mer än en femtedel av hemmanets hela ägovidd, kunde avsöndring ofta inte användas. Följden av dessa hinder mot lagstadgad jorddelning blev för Järvsö sockens vidkommande begagnandet av privata delningsformer, sämjedelning eller sämjestyckning. — Rätt snart efter det storskiftet av Järvsö socken faststälts år 1827 uppkom behov av ändringar i fastighetsindelningen. Genom köp och byte av jord försökte man skapa bättre arronderade brukningsenheter. Indelningen genom storskiftet hade nämligen vissa brister beroende på att någon radikal sammandragning av ägor inte skett. En järvsöbonde kunde på den tiden äga odaljord i hembyn, ängsskiften på holmarna, nyröjningar på egna eller oskiftade utmarker, s. k. bodeland kanske miltals från hembyn och slutligen ägor på byns fäbodställe. Vid storskiftet togs hänsyn till dessa hävdeförhållanden och följden blev många och vitt spridda skiften. Med jordbrukets utveckling och ändrade driftsformer blev det mindre lönande för bonden att ha kvar bodelandsjorden som därför såldes. På detta sätt uppstod ett nytt jordbruk och av odalbyns bodelandsägor kunde så småningom bli en ny by. — I överlåtelseavtalen definierades den försålda jorden som en kvotdel av hemmanet, uttryckt genom skattetal. Härigenom behövde man inte befara några svårigheter vid lagfartsbehandlingen. Men i avtalen brukade i allmänhet också sägas att det försålda skattetalet motsvarade en viss äga, vanligen med hänvisning till storskiftesbeskrivningen. I regel innehöll avtalen även bestämmelse om att överlåtelsen inkluderade andel i skog efter skattetalet. Denna andel, som ju utgjorde en verklig kvotdel, utbröts sedan genom laga delning eller mestadels genom sämjedelning. — De vanligtvis knapphändiga och ofta svårtolkade beskrivningarna på försålda ägor har på sina håll medfört osäkerhet om äganderätten samt gränstvister. Eftersom det dessutom ytterst sällan finns några skriftliga dokument angående sämjedelningarna är det förklarligt om nya fastighetsägare inte riktigt vet vad som hör till deras fastigheter. — Det finns också andra olägenheter förknippade med det nuvarande tillståndet i Järvsö. Snart sagt varje ärende rörande fastighetsbildning eller jordbruksrationalisering kräver betydande utredningar med tidsutdräkt och ökade kostnader som följd. Lagfart saknas eller är i många fall ofullständig. Fastighetskrediter kan därför ej erhållas. På grund härav sjunker jordvärdet och av generationsväxlingen betingade överlåtelse av jordbruksföretag försvåras. Risken för avfolkning och förstöring av kapital som nedlagts i jordbruket synes överhängande. Berörda jordägare har framhållit att behovet av åtgärder från statsmakternas sida är brådskande, enär,

sedan pågående generationsväxling skett, oöverstigliga svårigheter kommer att uppstå för utredning om sämjedelningar och sämjebyten. Uppläggningsdet av fastighetsboken inom Norr- och Sörsäljesta byar i Järvsö socken har hittills inte kunnat slutföras på grund av svårigheterna att utreda fastighetsförhållandena. — Järvsö socken har en areal av omkring 75 000 ha. Liknande svåra fastighetsförhållanden som i Järvsö socken råder även inom Kyrkbyns, Tyby och Prästbordets skifteslag i Mo socken. Detta skifteslag har en areal av cirka 3 000 ha.

Lantmäteristyrelsens framställning

För att utröna i vilken omfattning det inom landet i övrigt fanns områden, där tillämpning av äganderättsutredningslagen kunde ifrågakomma, anmodade lantmäteristyrelsen överlantmätarna i samtliga län utom Kopparbergs och Gävleborgs att yttra sig i frågan. Lantmäteristyrelsens framställning grundar sig på det sålunda införskaffade materialet.

Behov av äganderättsutredningslagen föreligger enligt överlantmätarnas yttranden i Kalmar, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Skaraborgs, Örebro och Västerbottens län. Beträffande Värmlands län angavs att sådant behov kunde tänkas uppkomma.

Vad först angår **Kalmar län** anförde *överlantmätaren* huvudsakligen följande.

Ett stort antal byar i Kalmar län har inte övergått av laga skifte utan är endast storskiftade. Storskiftena har i regel följts av åbodelningar och därefter ofta av sämjedelningar, sämjebyten och arealfång med åsättande av kvotdelar av stamfastighetens mantal. Med de tre sist nämnda delningsformerna har lätt uppstått oklarhet rörande äganderätten till de utlagda ägölotterna. Men sådan oklarhet kan föreligga redan på grund av otillfredsställande redovisning vid själva storskiftena, särskilt på grund av den jämningsrätt som delägarna ansågs ha i det av lantmätaren upprättade delningsförslaget. Det är ofta mycket svårt att utläsa resultatet av protokollförda sådana jämkningar och det är inte ovanligt att de företagits först inför häradsrätten vid prövningen av storskiftet, i vilket fall de bli kända för en utredare först då han får tillgång till vederbörligt domboksutdrag. — I något eller några fall har storskifte inte kunnat registreras på grund av oklar redovisning av ägölotterna men synes efterlevas åtminstone i viss omfattning eller har storskiftad by senare övergått av laga skifte, som icke blivit fastställt men som likväl efterlevts mer eller mindre, med en ohjälplig oreda i fastighetsförhållandena som följd. — Tilltrasslade fastighetsförhållanden har också lett till brister och oreda i äganderätts- och lagfartshänseende. Inom länet torde därför kunna påstås föreligga oklarhet rörande äganderätten till fast egendom i rätt betydande omfattning. Mest framträdande är detta i socknarna Frödinge, Södra Vi, Vena, Vimmerby och Mörlunda.

I en by med oregistrerat storskifte, sämjedelningar och sämjebyten har lantbruknämnden »köpt in sig» i avsikt att få till stånd laga skifte. Lantmäteriet har emellertid på grund av oredan i fastighets- och äganderättsförhållandena ännu icke kunnat ta ställning till under vilka former registrerings- och förrättningsförfarandet lämpligast skall ske för att man skall få ett godtagbart resultat med en rimlig arbetsinsats. Möjligen kan uppgif-

ten inte lösas med nuvarande rättsliga medel. — Även om den föreslagna lagen skulle komma att tillämpas endast på ett fåtal skifteslag, torde därmed kunna inbesparas så mycket arbete och tid att det är fullt motiverat att få den gällande i länet. I andra hand föreslår överlantmätaren att lagen blir tillämplig inom Sevede och Tunaläns samt Aspelands och Handbörds domsagor eller i vart fall i Sevede och Tunaläns domsaga.

Lantmäteristyrelsen finner förhållandena inom de byar i länet, som inte undergått laga skifte, i viss utsträckning jämförbara med förhållandena i de besvärligaste delarna av storskiftesbygden i Kopparbergs län. Inom storskiftesbyarna i Kalmar län är det därjämte förenat med särskilda svårigheter att utreda och klarlägga storskiftesindelningen. Styrelsen konstaterar att de rådande tilltrasslade fastighetsförhållandena i ett antal storskiftesbyar i Kalmar län avsevärt försvårar erforderlig fastighetsrationalisering.

Beträffande *Gotlands län* anförde *distriktslantmätaren* i yttrande till överlantmätaren att ordnade äganderättsförhållanden regelmässigt föreligger inom huvuddelen av länet. Undantag härifrån utgör dock Fårö socken, där inom vissa hemman äganderättsförhållandena i fråga om oklarhet synes jämförbara med dem inom de aktuella delarna av Kopparbergs län. Sämjedelningar är enligt distriktslantmätaren ytterst vanliga och ofta påträffas icke lagfarna äldre överlåtelse av markområden. Sådana delningar och överlåtelse försvårar eller förhindrar successiv rationalisering och gör förrättningsverksamheten ytterst tungrodd. På grund av den inom hela ön förekommande ägoblandningen mellan hemmanen och ägoskiftenas regelmässigt dåliga utformning torde enligt distriktslantmätaren laga skifte komma att framstå såsom önskvärt för jordbrukarna. Såväl för den successiva rationaliseringen som för en eventuellt kommande genomgripande fastighetsreglering skulle det, anförde distriktslantmätaren, vara av utomordentligt värde om ökade möjligheter skapades för att lösa de förekommande tilltrasslade äganderättsförhållandena på Fårö.

Överlantmätaren anförde i sitt yttrande till lantmäteristyrelsen att inom länet förekommer fall med så tilltrasslade äganderättsförhållanden att fastighetsägarna saknar möjlighet att bringa reda i dem. Såsom särskilt besvärliga betecknade överlantmätaren de fall då det är omöjligt att från en lagfaren ägare sluta fångeskedjan fram till dagens ägare. Kungörelselagfart är i dessa fall inte möjlig och jordrannsakan enligt 1932 års lag erbjuder inte någon framkomlig utväg. Man har i sådana fall nödgats provocera exekutiva försäljningar för att möjliggöra lagfart. Överlantmätaren framhöll vidare att oklarheter och felaktigheter, som upptäcks och ordnas upp först vid lantmäteriförrättning, kan vålla mer tidsödande och kostnadskrävande arbete än själva förrättningen. Önskvärda ändringar i fastighetsindelningen hindras eller i varje fall försenas. — Behov föreligger därför enligt överlantmätaren av ett icke alltför tidsödande förfarande för att reda ut oklara äganderätts- och lagfartsförhållanden. Det hade därför varit önskvärt att förslag framlagts avseende landet i dess helhet. Om lagen ges lokal begränsning föreslog överlantmätaren att den görs tillämplig i Fårö socken.

Överlantmätaren i Blekinge län anförde i sitt yttrande till lantmäteristyrelsen i huvudsak följande.

Inom Hasslö socken råder synnerligen oklara äganderättsförhållanden, vilket föranlett att framställning tidigare gjorts om särlagstiftning för socknen efter mönster av den då gällande dalalagstiftningen. Framställningen ledde icke till någon lagstiftningsåtgärd, vilket mot bakgrunden av bristerna i de för Kopparbergs län gällande lagarna den 17 juni 1932 och den 4 juni 1943 kanske inte bör stort beklagas. Äganderättsutredningslagen skulle däremot kunna ge en verklig möjlighet att ordna upp de oeffterrättliga äganderätts- och lagfartsförhållandena på Hasslö. — I hög grad tilltrasslade äganderätts- och lagfartsförhållanden förekommer också i Gammalstorps socken, bl. a. inom Agerums by, beroende på mängder av överlåtelse av fastighetsdelar, vilka i stor utsträckning utgör områden men angivits såsom mantalsandelar. Fången är stundom lagrade på varandra i många skikt och lagfartsbehandlingen ofullständig. Redan i mitten av förra århundradet förekom det vid skifte att äganderättskedjorna ej kunde utredas, varför man tillgrepp förfarandet att dela efter innehavet och räkna ut helt nya mantal efteråt. I många fall överensstämmer ej äganderätterna enligt fastighetsboken med äganderätterna på marken. Även i detta fall förefaller det som om ett förfarande enligt äganderättsutredningslagen skulle ge en reell möjlighet till praktisk lösning.

Inom Kristianstads län förekommer tilltrasslade fastighetsförhållanden särskilt i Ingelstads och Järrestads domsaga. *Distriktslantmätaren* i *Simrishamns distrikt* anförde härom följande.

Ända fram till 1900-talet — i vissa fall längre — har användandet av torv till bränsle gjort kärrmarker eller mossar, lämpliga för torvtäkt, begärliga och föranlett delningar av sådan mark. Delningar har skett dels i samband med skiften, hemmansklyvningar eller ägostyckningar, dels sekundärt — legalt eller privat — av utbrutna torvjordsskiften. Sedan bränntorven börjat ersättas av annat bränsle och till följd av torrläggningar, särskilt under början av 1900-talet, har bränntorvmossarna antingen uppodlats till åker eller utlagts till bete. Deras värde ur jordbrukssynpunkt är i allmänhet stort. — Inom de gamla torvmossarna har av skilda anledningar uppkommit stor oreda i äganderätts- och lagfartshänseende. Det förekommer t. ex. fastställda delningar av sådan mark, vilka inte kunnat registreras, emedan ägolotterna utbrutits för fastighetsdelar eller delägare, som inte kan identifieras. Torvlotterna har ofta kommit i handeln — ungefär som lös egendom — utan att lagfaras eller avsöndras från stamfastigheten. Uppspaltningen gick så långt att värdet av en liten lott blev obetydligt, sedan den användbara torven tagits. — De rätta äganderättsförhållandena i torvjordarna avspeglas numera inte korrekt i lagfarterna. I regel förtigs i senare köpehandlingar att torvjordsskifte tidigare fränsålts. Å andra sidan har uppgift i äldre lagfarna köp att sådant ägoskifte icke ingått i försäljningen föranlett upptagande i jordregistret av ett stort antal lägenheter efter anmälan på formulär F enligt jordregisterförordningen. Lagfart på sådana lägenheter har i allmänhet icke sökts. — Den påtalade oredan medför otrygg brukningsrätt, hinder mot rationella brukningsformer samt osäkerhet för taxeringsmyndigheter och kreditinstitut.

Distriktslantmätaren uppgav vidare att rationaliseringsåtgärder, som lantbruksnämnden påbörjat, strandat på grund av bl. a. svårigheterna att utreda äganderätts- och lagfartsförhållandena samt att områden av det slag

varom nu är fråga finns i stort antal på slättbygden inom Simrishamns distrikt, av vilka ungefär fem är över 20 hektar.

Överlantmätaren anförde i sitt yttrande till lantmäteristyrelsen att fastighetsförhållandena i Kristianstads län med några undantag får anses vara relativt enkla. Inom Simrishamns lantmåteridistrikt och särskilt den del som omfattar Ingelstads och Järrestads domsaga, har dock skett privat jorddelning i mycket stor utsträckning. Antalet sämjedelningsfastigheter har uppskattats till ungefär 2 000. Äganderättsutredningslagen bör göras tillämplig inom Ingelstads och Järrestads domsaga. Överlantmätaren upplyste till sist att denna hans åsikt delades av häradshövdingen i domsagan och av lantbruksdirektören i länet.

Överlantmätaren i Skaraborgs län anförde i yttrandet till lantmäteristyrelsen att sådana komplicerade fastighetsförhållanden, som förekommer i Kopparbergs län, ej finns i Skaraborgs län. Inom vissa byar, särskilt i norra länsdelen, är dock ägosplittringen synnerligen stor. I exempelvis Svanviks by i Udenäs socken karaktäriseras förhållandena av att äldre delningar av inägor och skogsmark inte kan paras ihop men att ändock registrering skett av ett betydande antal sekundära delningar och lagfarna lägenheter. Därjämte förekommer sämjedelningar av olika slag. Markägarna innehar ofta andra registerfastigheter eller delar av sådana än dem å vilka de har lagfart. I vissa delar av byn är fastighetsidentifiering med hjälp av arkivakter helt omöjlig. Försök att ordna äganderättsförhållandena i Svanvik har måst överges huvudsakligen på grund av det till synes kostnadskrävande och tidsödande arbetet. Byn anses för närvarande ej tillgänglig för en fastighetsrationalisering. Liknande förhållanden ehuru mindre omfattande förekommer i byar — t. ex. Nunnestad — i Amnehärads socken. Överlantmätaren fann det därför önskvärt att äganderättsutredningslagen gjordes tillämplig i Skaraborgs län.

I fråga om Örebro län anmärkte överlantmätaren därstädes att sämjedelningar förekommit i större eller mindre omfattning inom hela länet men att härigenom förorsakad oklarhet rörande fastighetsförhållandena i vissa fall kan undanröjas genom förrättning enligt 1953 års legaliseringslag. Överlantmätaren fortsatte.

Där sämjedelningen avsett samfällid skogsmark eller omfattat flera fastigheter och inneburit väsentliga utbyten dem emellan, föreligger emellertid inte denna möjlighet. För att i sådana fall undanröja oklarheten och skapa förutsättningar för fastighetsregleringar står i regel ingen annan utväg till buds än att verkställa laga skifte. Förhållanden av denna art är relativt vanliga inom framför allt Ljusnarsbergs socken. En stor del av socknens fastigheter har varit föremål för sämjedelningar som ej kan legaliseras enligt 1953 års lag. Samtidigt kan också konstateras framträdande behov av fastighetsregleringar med hänsyn till skogsbruket. Utan tvivel skulle tillämpning av äganderättsutredningslagen här i åtskilliga fall undanröja avgörande hinder för fastighetsreglering och i andra fall väsentligt förenkla en sådan. Motsvarande förhållanden förekommer inom betydande delar av Lindes och Ramsbergs socknar, där laga skiftena i ett flertal fall endast omfattat byarnas inägor medan storskiftena bibehållits inom skogsmarken och där följts av

sämjedelningar. — De berörda oklarheterna skiljer sig såtillvida från förhållandena i Kopparbergs län som lagfartsförhållandena i allmänhet är rediga — låt vara att det icke är särskilt ovanligt att lagfart inom ett hemman på grund av sämjebyte motsvaras av markinnehav inom annat hemman. Den väsentliga olägenheten ligger här framför allt i de hinder och svårigheter som uppkommer vid ändring i fastighetsindelningen. Enligt överlantmätarens mening är dessa hinder av sådan betydelse, att det kan anses motiverat att utsträcka lagens tillämpningsområde att omfatta jämväl ifrågavarande socknar.

Överlantmätaren anmärkte vidare, att oklarheter av motsvarande beskaffenhet givetvis förekommer inom andra delar av länet liksom förmodligen inom stora delar av landet i övrigt, samt ifrågasatte om inte lagen borde ges tillämplighet inom hela landet. Sämjedelning, som inte kan legaliseras enligt 1953 års lag, kan var den än förekommer lägga hinder i vägen för rationaliseringsprojekt av stor omfattning och betydelse. Någon direkt skada eller olägenhet skulle enligt överlantmätarens uppfattning inte rimligen kunna uppkomma genom en sådan vidgad tillämpning.

Överlantmätaren i Västerbottens län anförde i sitt yttrande till lantmäteristyrelsen, att i nämnda län så gott som all mark genom avvittning indelats i primära skifteslag vilka sedan i regel genom laga skifte eller ägostyckning varit föremål för sekundära delningar. Sämjedelning förekommer ytterst sällan av primära skifteslag men däremot ibland av sekundära skifteslotter. I regel är sambandet mellan fastighets- och äganderättsindelning ganska lätt att finna, men i två typfall föreligger svårigheter främst med hänsyn till äganderätterna. Härom anförde överlantmätaren följande.

Det ena fallet gäller hemmansdelar i lappmarken, vilka har sitt största värde för fiske och jakt. Sådana fastigheter har före förvärvslagstiftningen upplåtits i ideella andelar till personer i olika delar av landet. Dessa andelar har sedan genom arv eller släktköp kommit i ännu flera ägares händer; lagfart har ofta ej sökts och äganderättsfrågorna har vid fastighetstaxering fått lämnas öppna. Även om sådana irrationella fastighetsandelar genom ett nytt fastighetsregleringsinstitut kan komma att inlösas synes det önskvärt att äganderättsförhållandena blir klarlagda. Det andra typfallet avser de tämligen vanliga öskeskatterna, vanligen bestående av en tillökning i mark och mantal och bokförda som tillhör till gammal fastighet eller som ny fastighet. Oftast är en sådan tillökningsmark skiftad och föremål för hävd medan lagfart på tillökningen i regel saknas. Detta föranleder stora olägenheter. Det gamla mantalet följer med vid lagfart och orsakar att endast en del av fastigheten anses vara omfattad av lagfarten. Omfattande utredningar får i varje särskilt fall verkställas för att visa att lagfarten på gammalt mantal även skall omfatta det nya mantalet. Försäljning från särskilt registrerad tillökningsmark kan ej ske i brist på lagfart; detta är ett hinder för skogsrationaliseringen som ofta kommer att beröra dessa marker. Det har nu också gått så lång tid sedan tillökningsmarkerna tillkom att det från början oftast klara förhållandet mellan gammal och ny skatt nu grumlats genom att äganderätten följt skilda linjer. Behovet av att i tid genom särskild åtgärd kunna ordna upp äganderätts- och lagfartsförhållandena måste anses stort. En rikslagstiftning, som täcker de nu omnämnda fallen eller

åtminstone det sistnämnda, måste för Västerbottens del anses synnerligen önskvärd.

Beträffande Värmlands län anförde överlantmätaren därstädes i yttrandet till lantmäteristyrelsen att sådana intensivt tilltrasslade fastighetsförhållanden, som förekommer i Kopparbergs län, inte finns någonstans i Värmlands län. Inom bergslagsbygden i östra länsdelen och på vissa andra håll är det däremot inte ovanligt med oklarheter av det slag, som förekommer i södra delen av Kopparbergs län. Överlantmätaren ansåg att det mycket väl kan tänkas i framtiden uppkomma behov för Värmlands del av en sådan lagstiftning som den ifrågavarande.

Vad slutligen angår övriga län uppgav överlantmätarna i sina yttranden till lantmäteristyrelsen att det knappast finns behov av nu ifrågavarande särslagstiftning, även om sänjedelningar och oklara fastighetsförhållanden förekommer i viss omfattning.

Lantmäteristyrelsen anmärker i sin skrivelse den 13 juli 1962 att man inte kan på grundval av det föreliggande materialet bedöma huruvida omständigheterna i vart och ett av de i överlantmätarnas yttranden berörda typfallen är sådana som förutsätts för tillämpning av äganderättsutredningslagen. Det synes emellertid styrelsen som om dylika förutsättningar är för handen i flertalet av de redovisade fallen. Fördelarna för sakägarna och det allmänna av att kunna tillämpa den nya lagen torde — liksom svårigheterna att i annan ordning med rimlig kostnad och tidsutdräkt komma till rätta med problemen — i dessa fall vara ungefär desamma som i Kopparbergs län. I särskilt hög grad gäller detta beträffande Järvsö socken, där också råder trängande behov av fastighetsrationalisering. Styrelsen hemställer därför att lagens tillämpningsområde vidgas i erforderlig utsträckning. Det är emellertid svårt att nu slutgiltigt avgöra inom vilka ytterligare län eller länsdelar lagen bör gälla. Å andra sidan bör undvikas att flera gånger lagstiftningsvägen aktualisera frågan om lagens tillämpningsområde. Med hänsyn härtill föreslår styrelsen att äganderättsutredningslagen på en gång får giltighet inom hela riket. Eftersom lagens tillämpning för varje särskilt fall jämlikt 1 § förutsätter Kungl. Maj:ts förordnande efter vederbörlig utredning finner styrelsen inte anledning till betänkligheter mot att lagen sålunda formellt får gälla även inom områden där den måhända är obehövlig. Med den stora avflyttningen från landsbygden och avgången från jordbruksnäringen avtar snabbt kännedomen om invecklade äganderätts- och besittningsförhållanden i bygderna. Enligt lantmäteristyrelsens mening är det därför angeläget att förevarande lagstiftningsfråga snabbt upptas till behandling.

Remissyttrandena

Fastighetsbildningskommittén uttalar viss tvekan om lämpligheten av att nu ta upp frågan om utvidgning av äganderättsutredningslagens giltighet till riket i dess helhet. Kommittén finner det önskvärt att man först haft erfarenhet rörande lagens tillämpning under någon tid. Om emellertid från myndigheters och jordägarnas sida uttalas starka önskemål om att kunna utnyttja lagen även utom Kopparbergs län, vill kommittén inte motsätta sig den föreslagna utvidgningen.

De övriga remissorganen tillstyrker genomgående, att äganderättsutredningslagen får gälla i hela riket, eller lämnar förslaget härom utan erinran.

Lantbruksstyrelsen medger att det väl kunde ha varit önskvärt med någon praktisk erfarenhet av lagen, innan den görs riksomfattande. Styrelsen ansluter sig dock till förslaget och hänvisar då särskilt till jord- och äganderättsförhållandena i Järvsö socken samt inom Kyrkbyns, Tyby och Prästbordets skifteslag i Mo socken i Gävleborgs län. Dessa förhållanden är, på likartat sätt som är utmärkande för storskiftesbygden i Kopparbergs län, så tilltrasslade och oklara att de i hög grad försvårar eller nära nog hindrar effektiva åtgärder för jord- och skogsbrukets rationalisering. Med äganderättsutredningslagen skulle man kunna ordna upp förhållandena och skapa en utgångspunkt för strukturrationalisering. Närmast med hänsyn till påbörjade rationaliseringsåtgärder inom Säljesta skifteslag i Järvsö socken är lagstiftningsfrågan i hög grad aktuell för Gävleborgs län. — Förhållandena i Järvsö socken åberopas särskilt också av *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund* och *Sveriges skogsägareförbund* i deras tillstyrkande yttranden. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* framhåller att behovet för detta län av den ifrågavarande lagstiftningen ytterligare accentuerats sedan överlantmätaren avgav sitt yttrande till lantmäteristyrelsen.

Överlantmätaren i Västerbottens län anför såsom exempel på områden i detta län, där lagen kan få en uppgift att fylla, Grössjöskogen i Umeå landskommun och Söderby i Sävar kommun. Grössjöskogen är en tillökningsmark till Tegs och Öns skifteslag och omfattar ungefär 6 km². Den är uppdelad i ett stort antal parceller. Ett femtiotal av dessa hävdas i strid mot den officiella fastighetsindelningen. Söderby utgör fyllnadsmark till Täfteå by och omfattar 3 km², som är uppdelade i ett femtiotal parceller. Söderby är indelad i 42 jordregisterfastigheter. Lagfart har sökts å 16 av dessa men i samtliga fall förklarats vilande. Grössjöskogen torde komma att tas i anspråk för samhälleliga ändamål, men då kommer frånvaron av reda och ordning i fastighetsväsendet att bli ett hinder i utvecklingen. För såväl Grössjön som Söderby gäller att för skogsbruket nödvändiga förbättringar i fastighetsindelningen praktiskt taget är uteslutna på grund av oklarhet i fråga om äganderätten. De nu angivna fallen är inte enastående i länet. Att med nu tillgängliga medel ordna upp förhållandena skulle innebära vidlyftigt och kostsamt arbete för enskilda och myndigheter. Då det i de särskilda fallen

i regel rör sig om små arealer och små värden, föreligger också motstånd mot att ordna förhållandena inför ovissheten om vilka kostnader och besvär det drar med sig. Det är emellertid, slutar överlantmätaren, ett betydande allmänt intresse att de omfattande skogsmarker, som det tillsammantaget rör sig om, kan intas i rationaliseringsprocessen utan sådana hinder som det här är fråga om.

Hovrätten för Nedre Norrland framhåller angelägenheten av att fastighets-, äganderätts- och lagfartsförhållandena inom överskådlig tid bringas i ordning i trakter där dessa förhållanden alltjämt är svåra att komma tillrätta med. Äganderättsutredningslagen synes hovrätten vara ett verksamt medel för att vinna detta syfte. Eftersom problem jämförliga med dem i Kopparbergs län finns även i andra delar av landet, är det följdriktigt att äganderättsutredningslagen må kunna tillämpas inom varje område där förhållandena så påkallar. Hovrätten tillstyrker därför lantmäteristyrelsens förslag.

Departementschefen

För att söka bemästra de orediga jordförhållandena i stora delar av Dalarna har man sedan länge tillgripit särlagstiftning i olika hänseenden. Det senaste tillskottet är den i fjol utfärdade äganderättsutredningslagen. Genom denna tillskapades ett från skiftesverksamheten fristående institut för klarläggande av äganderättsförhållanden med syfte att snabbt och billigt bereda gynnsamt utgångsläge för strukturrationalisering. Lagen innehåller i huvudsak följande. Kungl. Maj:t äger under vissa förutsättningar förordna att äganderättsutredning skall ske inom sådant område i Kopparbergs län, där äganderätten till fastigheter är oviss eller fastighetsägarna i betydande omfattning saknar lagfart. Dylig utredning, som anordnas i nära överensstämmelse med jorddelningslagens regler för lantmäteriförrättning, förutsätter samverkan mellan förrättningsmannen och sakägarna samt utmynnar i en s. k. äganderättsförteckning. Redovisningen däri får grundas på en jämförelsevis fri prövning av föreliggande fång och hävdeförhållanden. Genom förrättningen legaliseras med viss begränsning sämjedelningar och liknande privata åtgärder som kommit till stånd före den 1 juli 1962. På grund av äganderättsförteckningen skall i regel meddelas lagfart för de däri upptagna ägarna oberoende av ansökan från deras sida. För vinnande av lämpligare fastighetsindelning inom förrättningsområdet skall också sammanläggning i viss omfattning kunna ske oberoende av sakägarnas initiativ.

Såsom omnämndes redan i propositionen (1962: 159) rörande äganderättsutredningslagen har framställning gjorts om att få lagen tillämplig även inom Järvsö socken och delar av Mo socken i Gävleborgs län. I samband med remissbehandlingen härav har lantmäteristyrelsen sökt utröna i vad mån även andra trakter skulle vara betjänta av tillgång till det nya institutet. Resultatet av denna undersökning föreligger numera och utvisar att i åtskilliga län finns betydande områden med fastighetsförhållanden av

dalakarakter. Styrelsen föreslår därför att äganderättsutredningslagen görs giltig över hela riket. Förslaget har vunnit praktiskt taget allmän anslutning bland remissorganen.

I ett par remissyttranden har sagts att det skulle varit önskvärt att kunna bygga på någon tids erfarenhet rörande lagens tillämpning. Jag delar denna uppfattning men vill också framhålla, att erfarenheter av egentligt värde på detta område torde kunna samlas endast efter jämförelsevis långvarig tillämpning av lagen. Så som omständigheterna nu utvecklar sig — med allt akutare behov av fastighetsrationalisering — är det inte möjligt att dröja så länge. Fastmera framgår av utredningen att det på sina håll kan bli aktuellt med äganderättsutredning mycket snart. Här må också erinras om huru bankoutskottet i ett nyligen avgivet utlåtande (1962: 34) antytt att äganderättsutredningslagen kunde tänkas finna användning i Tornedalen, där rationaliseringsverksamheten försvåras av stark ägosplittring. Det mest trängande behovet av äganderättsutredning finns dock i Järvsö, där en påbörjad fastighetsreglering, som är synnerligen angelägen och omfattas med stort intresse av markägarna i det berörda skifteslaget, för sin fortsatta framgång förutsätter en genomgripande äganderättssanering. Jag vill därför tillstyrka att äganderättsutredningslagen snarast ändras så, att dess giltighet inte längre blir begränsad till Kopparbergs län. Lagens blivande verkningar kommer givetvis att fortlöpande uppmärksammas av myndigheterna, och i avbidan på betryggande erfarenhetsmaterial torde förordnanden om äganderättsutredning meddelas endast i överhängande fall eller där försöksverksamhet finns motiverad.

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom jordbruksdepartementet utarbetats *förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1962 (nr 270) om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län.*

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslaget, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Raimond Kolk

¹ Bilagan, som är likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 22 februari 1963.

Närvarande:

justitieråden ROMANUS,
DIGMAN,
NORDSTRÖM,
regeringsrådet HOLMGREN.

Enligt lagrådet den 13 februari 1963 tillhandakommet utdrag av protokoll över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 8 februari 1963, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag angående ändring i lagen den 6 juni 1962 (nr 270) om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av revisionssekreteraren Berndt Erneholm.

Lagrådet uttalade:

Bestämmelserna i 1962 års lag om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län innefatta på åtskilliga punkter avvikelser från de regler som i allmänhet gälla. Dessa avvikelser ha ansetts motiverade av de orediga fastighetsförhållanden som råda i stora delar av Dalarna. När 1962 års lag nu föreslås skola erhålla principiell giltighet för hela landet, bör det understrykas att bestämmelserna förutsätts skola tillämpas endast inom områden, där fastighetsförhållandena ha liknande karaktär som i Dalarna.

Särbestämmelserna om lagfart i 1962 års lag avse bl. a., enligt 13 § sista stycket, att lagfart skall anses sökt å andra inskrivningsdagen efter det förrättningen för äganderättsutredning blivit slutligen gällande i vad den avser vederbörande egendom. Vidare stadgas i 14 § första stycket, att lagfart ej må meddelas å annan egendom än sådan som är i fastighetsregister upptagen såsom särskild fastighet eller utgör kvotdel av dylik fastighet; enligt 14 § sista stycket skall, om hinder mot lagfart möter enligt vad i paragrafen är stadgat, ärendet förklaras vilande i avbidan på hindrets undanröjande.

Vid sin behandling av förslag till 1962 års lag framförde tredje lagutskottet farhågor för att lagfartsärenden i stort antal skulle bliva vilandeförklarade på den grund att vederbörliga registreringsåtgärder i anledning av äganderättsutredningen icke medhunnits. Utskottet uttalade vidare att, såvitt utskottet kunde bedöma, initiativet till fullföljd av lagfartsärendena, sedan registreringen genomförts, måste komma från sakägarna själva.

I anledning av dessa uttalanden vill lagrådet framhålla att, för den händelse risk anses föreligga att lagfartsärenden skulle i någon större utsträckning förklaras vilande på grund av att vederbörliga registreringsåtgärder ej medhunnits, den i 13 § sista stycket angivna tidpunkten, då lagfart skall anses sökt, rimligen borde framflyttas. Enligt de uppgifter som lämnats lagrådet bör emellertid registreringen av äganderättsutredning som regel kunna ske inom den angivna tiden. För de undantagsfall, då registreringen likväl icke medhunnits utan lagfartsärendet måst förklaras vilande, bör skyldighet anses åvila inskrivningsdomaren att så snart han erhållit meddelande att hindret undanröjts självant fullfölja ärendet och meddela lagfart. Varken avfattningen av 1962 års lags förevarande stadgande eller vad som förekommit vid lagens förarbeten kan anses innefatta hinder mot en dylik tolkning. Med hänsyn till vad nu anförts saknas enligt lagrådets mening anledning att nu ifrågasätta någon ändring i de här berörda bestämmelserna i 1962 års lag.

Ej heller i övrigt föranleder det remitterade lagförslaget någon erinran från lagrådets sida.

Ur protokollet:

Birgitta Liljefors

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 mars 1963.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEJERSTAM, HOLMQVIST, ASPLING.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Holmqvist, anmäler, efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter, lagrådets den 22 februari 1963 avgivna utlåtande över det den 8 februari 1963 till lagrådet remitterade förslaget till *lag angående ändring i lagen den 6 juni 1962 (nr 270) om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län.*

Efter redogörelse för innehållet i lagrådets utlåtande hemställer föredraganden, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Stig Johansson